

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ імені В.І. ВЕРНАДСЬКОГО
ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНА РАДА НАН УКРАЇНИ
АСОЦІАЦІЯ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

¶

¶

БІБЛІОТЕКА. НАУКА. КОМУНІКАЦІЯ. ¶

¶

**ІНТЕГРАЦІЯ У МІЖНАРОДНИЙ
БІБЛІОТЕЧНИЙ ПРОСТІР ¶**

¶

Матеріали міжнародної наукової конференції ¶

(Київ, 8–10 жовтня 2024 р.) ¶

¶

Том 2 ¶

КИЇВ-2024 ¶

Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
Lviv, Ukraine
e-mail: lidija_s@ukr.net

**ON THE WAY TO CREATING A DIGITAL HISTORY OF THE
UKRAINIAN PRESS OF THE 19th-20th CENTURIES: INFORMATION
AND RESEARCH PRACTICES OF VASYL STEFANYK NATIONAL
SCIENTIFIC LIBRARY OF UKRAINE IN LVIV**

The digital representation of the history of the Ukrainian press over the past centuries, which aids users in conducting historical and press studies to produce new knowledge in this field, is one of the scientific and library projects of Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv that is reviewed in this article.

Keywords: digital history, history of the Ukrainian press, historical and press studies, digital representation, Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv.

УДК (050+070) : 82-92:94 (477.74) “1918” (043.3)

Стягайло Вероніка Володимирівна,
провідна бібліотекарка,
відділ краєзнавства «Одесика»,
Одеська національна наукова бібліотека,
Одеса, Україна,
e-mail: stiagailo.nika@gmail.com

**ЩОДЕННИЙ ПОЛІТИЧНО-ГРОМАДСЬКИЙ
ЧАСОПИС «ВІЛЬНЕ ЖИТТЯ» (ОДЕСА, 1918)
ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО**

Охарактеризовано як історичне джерело щоденну громадсько-політичну газету соціал-демократичного спрямування «Вільне життя», яка виходила в Одесі від 31 березня до 10 вересня 1918 р.

Ключові слова: «Вільне життя» (Одеса, 1918), одеська періодична преса, Українська революція 1917–1921 рр., щоденна українська газета, історичне джерело.

Газетна періодика особливо активно розвивається під час суспільних збурень і змін, як-от у роки національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. Газети і журнали, що видавалися при всіх

владах, відображали весь спектр політичних інтересів, орієнтацій та особливості повсякденного життя людей, їх настрої та сподівання. Саме тому преса є вагомим історичним джерелом для вивчення цього періоду української історії.

Початок української преси в Одесі був тісно пов'язаний з діяльністю товариства «Просвіта», яке стало осередком боротьби за національну ідею. Товариством було видано один номер газети «Народна справа» (1906) та п'ять номерів «Вістей» (1906), саме вони заклали історичну традицію україномовної преси в Одесі.

Новий етап у розвитку української преси почався після Лютневої революції 1917 р. Вже у березні з'явилося багато нових видань, серед яких і національні часописи. Загалом в Одесі впродовж 1917–1920 рр. виходило 525 назв газет та журналів, з яких 17 були україномовними. Важливою ознакою ситуації в одеському регіоні під час визвольних змагань були постійні зміни влади, яких за цей час відбулося близько десяти. Кожна зміна влади призводила до радикальної трансформації політичного обличчя одеської періодики.

Помітним явищем у житті міста в ці буремні роки стало видання щоденної україномовної газети «Вільне життя», яка виходила з 31 березня до 10 вересня 1918 р. Газета відображала настрої одеситів часів Центральної Ради та Гетьманату, висвітлюючи суспільно-політичні події на всеукраїнському та місцевому рівнях та мала чітко виражений національний характер. Перші 32 номери часопису видавалися під керівництвом редакційної колегії, а потім редакторами були В. Мурський (№№ 33–39, 102–113), Л. Бурдин (№№ 42–75), М. Слабченко (№№ 76–101) та В. Пономаренко (№№ 125–128). Редакція знаходилася за адресою вул. Ніжинська, 65. Газета виходила у форматі 56x42 см та здебільшого складалася з 4 сторінок, проте деякі випуски були обсягом 2 та 6 сторінок. До № 43 газета мала гасло «Хай живе вільна Українська Народня Республіка». Редакція мала власних кореспондентів у столиці, які інформували її читачів про важливі новини. У перші місяці виходу часопису редакція детально висвітлювала діяльність УНР, ситуацію на фронті та перебіг мирних переговорів у Брест-Литовську, активно викривалася антиукраїнська суть більшовизму. Редакція насторожено відреагувала на гетьманський переворот, внаслідок якого владу захопив гетьман П. Скоропадський та прийшла окупаційна німецька влада. Газета почала детально висвітлювати розбудову Української

Держави і критично аналізувати діяльність гетьманського уряду. Рубрики газети свідчать про різноманітність тематик: «На теми дня», «Листи з Києва», «3 газет та журналів», «Одеса», «Вісті з Києва», «Вісті з Галичини», «Різні вісті», «Офіційний відділ», «Телеграми», «Телеграми Вільного життя від власних кореспондентів і УДТА» (підрубрики: «Вісті з Києва», «По Україні», «В Росії», «Війна»), «Фейлетони», «Маленькі фейлетони», «Театр і мистецтво», «Література, наука» (бібліографічні відомості про нові книжкові та періодичні видання), «Лист до редакції» тощо.

На сторінках «Вільного життя» значну увагу приділяли суспільно-політичному та культурно-мистецькому життю Одеси. У часописі висвітлювалася діяльність міської влади та різних політичних, громадських і культурно-освітніх товариств і спілок в Одесі, послідовно обстоювалася українізація в місті, порушувалися питання самоврядування, подавалася інформація про різні святкування, театральні вистави тощо. Цінним джерелом для істориків є також опубліковані в газеті некрологи, численні оголошення та хроніка подій. Крім того на сторінках видання публікувались різноманітні закони, постанови, результати засідань органів місцевого самоврядування. У часописі переважали інформаційні повідомлення та короткі аналітичні статті, але особливою рисою видання був фейлетон – жанр, який робив газету ближчою до одеситів. Редакція використовувала гумор, дотеп, іронію та сарказм для боротьби за українську державу, мову та культуру в Одесі. Серед авторів жанру: М. Слабченко (псевд. Причепя, Професор Шпонька), С. Черкасенко (псевд. Дід), К. Гордієнко (псевд. Сірко), В. Буряченко (псевд. Володимир Буряк), К. Поліщук (псевд. К. Лаврінович) та ін. Також публікувались художні твори, переважно патріотичні вірші та навіть оповідання. Часопис містив численні літературознавчі статті, а окремі випуски були присвячені визначним особистостям: Т. Шевченку (№ 22) та І. Франку (№ 57). Час від часу редакція передруковувала статті з інших українських періодичних видань, зокрема на актуальні історичні та геополітичні теми. Високий культурний рівень видання був безпосередньо пов'язаний зі складом співробітників, які належали до культурної еліти міста. А серед дописувачів газети були літератори, лікарі, історики, громадські діячі та ін. Серед них: Д. Бузько, В. Буряченко, Ю. Грищенко, С. Єфремов, О. Жихаренко, О. Журлива, Г. Комарова, І. та Ю. Липи, О. Кандиба (псевд. Олександр Олесь),

Л. Пахаревський, К. Поліщук, П. Ходченко, А. Хомик, С. Черкасенко, Г. Чупринка, О. Маковей, В. Герасименко, М. Гордієвський, Ол. та М. Грушевські, П. Клепацький, М. Слабченко, О. Кожин (псевд. ієромонах Микита), В. Мурський, І. Стешенко, В. Чехівський, С. Шелухин, І. Луценко та ін. Газета також передруковувала статті М. Возняка, Д. Донцова, Л. Курбаса, І. Свенцицького, М. Яцківа з інших видань, а також твори Т. Шевченка, І. Франка, Б. Грінченка, В. Стефаника, Т. Бордуляка.

Для контролю за діяльністю друкованих видань гетьманським урядом були створені спеціальні державні органи, які здійснювали загальну та військову цензуру. Цензура не дозволяла навіть м'якої критики уряду чи висвітлення проблем у державі. Розповсюдження друкованої продукції було можливе лише за наявності грифу «дозволено військовою цензурою». Не оминула цензура і опозиційне «Вільне життя». Починаючи з № 42, цензурні пропуски стали регулярними, а № 128 газети взагалі став останнім та складався лише з телеграм та хроніки.

Одеська національна наукова бібліотека є однією з провідних книгозбірень України, сховищем репертуару національного друку загальнодержавного значення. Нині фонди бібліотеки налічують понад 5,5 млн документів. Серед них – унікальна колекція періодичних видань, які є цінним джерелом для наукових досліджень. Зокрема тут зберігається найбільша колекція одеської періодики часів національних змагань 1917–1921 рр. – близько 280 назв видань. Для збереження унікального фонду і його удоступнення для користувачів спіробітники бібліотеки оцифровують книжкові та пресові пам'ятки із фондів бібліотеки.

Наразі дослідники і краєзнавці можуть працювати з цифровою копією газети «Вільне життя» локально у відділі краєзнавства «Одесика» ОННБ. Газета «Вільне життя» містить цінні історичні матеріали та свідчення, завдяки яким сучасні дослідники можуть реконструювати минуле. Однак, аналізуючи періодичні видання як джерело, варто враховувати, що на зміст газет і журналів, а також на рівень повноти й об'єктивності, впливали не тільки професійні здібності авторів і редакторів, але й умови, в яких ці видання створювалися.

UDC (050+070) : 82-92:94 (477.74) “1918” (043.3)

Veronika Stiahailo,

Leading Librarian,
Local History Department «Odesyka»,
Odesa National Scientific Library,
Odesa, Ukraine
e-mail: stiagailo.nika@gmail.com

DAILY POLITICAL AND SOCIAL NEWSPAPER «VILNE ZHYTTIA» (ODESA, 1918) AS A HISTORICAL SOURCE

The article analyses as a historical source the social-political daily newspaper of the social-democratic orientation «Vilne zhyttia», which was published in Odesa from March 31 to September 10, 1918.

Keywords: «Vilne zhyttia» (Odesa, 1918), Odesa periodical press, Ukrainian revolution of 1917–1921, daily Ukrainian newspaper, historical source.

УДК 070(477.85-25)''1928/1940'':[070.477:780.614.11/.13](042.5)(043.2)

Терещук Ольга Ігорівна,

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1469-5742>,

наукова співробітниця,

відділ наукових досліджень української періодики,

Науково-дослідний інститут пресознавства,

Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника,

Львів, Україна

e-mail: otereshchuk@ukr.net

«ВІДРОДЖЕННЯ КОБЗИ»: ДИСКУСІЯ НА СТОРІНКАХ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ЩОДЕННИКА «ЧАС»

Висвітлено дискусію на шпальтах чернівецького щоденника «Час» (1928–1940) у 1929 р. щодо понять «кобза» і «бандура», їх ототожнення та створення різновидів кобзи. Виявлено, що думці про синонімічне вживання двох назв, яку підтримували О. Дутка, І. Гаврилюк та В. Ємець, протистояла позиція буковинської музикантки та музикознавиці Н. Лянґ-Пігуляк, яка наполягала на розрізненні цих двох питомих українських інструментів. Підкреслено участь редакції у вирішенні цього дискусійного питання.

Ключові слова: дискусія, кобза, бандура, газета «Час», Буковина, 1929 р.

Питання відродження питомих музичних інструментів – кобзи та бандури – поставало перед українцями у міру національного